

Warszawa, 6.09.2023 r.

Sz. P. Grzegorz Puda
Minister Funduszy i Polityki Regionalnej

Sz. P. Anna Moskwa
Minister Klimatu i Środowiska

Sz. P. Jacek Sasin
Minister Aktywów Państwowych

Do wiadomości:

Sz. P. Anna Łukaszewska-Trzeciakowska
Pełnomocnik Rządu ds. strategicznej infrastruktury energetycznej

Sz. P. Piotr Zygałło, Sz. P. Piotr Siewierski
Departament Programów Regionalnych, Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej

Sz. P. Joanna Książek-Wieder, Sz. P. Michał Janiak
Departament Funduszy Europejskich, Ministerstwo Klimatu i Środowiska

Sz. P. Marta Babicz, Sz. P. Barbara Miałkowska
Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Sz. P. Anna Hetman
Stowarzyszenie Gmin Górniczych w Polsce

Apel o wsparcie instytucjonalne procesu sprawiedliwej transformacji

W dniu 5 grudnia 2022 roku Terytorialne Plany Sprawiedliwej Transformacji (TPST) polskich regionów węglowych zostały zaakceptowane. Wielkopolska Wschodnia, Górny Śląsk, region wałbrzyski, Małopolska Zachodnia i region Bełchatowa skorzystają więc z unijnego Funduszu Sprawiedliwej Transformacji (FST). Regiony te od ponad dwóch lat przygotowywały swoje plany, aby skorzystać ze wsparcia z FST.

Dzięki Funduszowi, uboczne skutki transformacji energetycznej powinny zostać zminimalizowane, a pieniądze z Funduszu, w wysokości 3.85 mld euro (ok. 19 mld PLN), mają być przeznaczone m.in. na tworzenie nowych miejsc pracy w regionie, przekwalifikowanie górników, rewitalizację terenów pogórnich, rozwój OZE, sektora MŚP czy aktywizację kobiet na rynku pracy. Takie dofinansowanie na sprawiedliwą transformację to dziejowa szansa, która może się już nie powtórzyć. Jej odpowiednie wykorzystanie to obowiązek, nie tylko wobec tracących pracę górników, ale i przyszłych pokoleń mieszkańców regionów węglowych.

W ubiegłym roku Polska Zielona Sieć gruntownie przeanalizowała, jakie potrzeby w zakresie wsparcia instytucjonalnego w planowaniu i wdrażaniu transformacji mają gminy górnicze. Z rozmów z przedstawicielami samorządów wynika, że do jak najbardziej efektywnego wykorzystania środków z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji potrzebują oni wzmocnienia instytucjonalnego w postaci pomocy technicznej, wiedzy eksperckiej i dostępu do informacji. Bez takiego wsparcia istnieje ryzyko, że gminy oraz władze regionalne nie będą w stanie zaproponować wartościowych projektów, które przyniosą nowe miejsca pracy i wartość ekonomiczną dla regionów. Dla zaspokojenia tych potrzeb być może niezbędne będą zmiany legislacyjne, które opisuję poniżej.

Samorządowcy wskazują, że konieczne jest dwupoziomowe wsparcie instytucjonalne. Na pierwszym poziomie, ze strony ministerstw potrzebna jest pomoc w wytyczaniu korzystnych zmian legislacyjnych. Przykładem takiej naglącej zmiany legislacyjnej jest kwestia przekazywania zrehabilitowanych terenów pogórnich gminom pod zagospodarowanie szybciej niż ma to teraz miejsce oraz zmiany w prawodawstwie dotyczące przekształceń własnościowych nieruchomości pokopalnianych. Gminy z terenu woj. śląskiego i małopolskiego wskazują, że przekazywanie całego majątku do Spółki Restrukturyzacji Kopalń utrudnia im znalezienie nowej, atrakcyjnej funkcji dla tych, które leżą na terenie miasta/gminy i związku z tym postulują komunalizację zasobu nieruchomości w zasobach SRK i spółek górniczych, w zakresie terenów które mają być objęte projektami w ramach FST. Ponadto problematyczne jest tempo zmian miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a do jego przyspieszenia konieczne są zmiany w ustawodawstwie, które mogą zainicjować rząd i parlamentarzyści. Poza udziałem ministerstw w przygotowaniu niezbędnych zmian legislacyjnych, powinien być również zapewniony udział organizacji społecznych oraz wsparcie merytoryczne instytucji naukowych (np. Główny Instytut Górnictwa, Państwowa Akademia Nauk i inne).

Ponadto podkreślane jest to, że regionom potrzebne wsparcie eksperckie, pomoc w przygotowaniu transformacyjnych projektów i usprawnienie przepływu informacji z poziomu centralnego do regionalnego. Przykładową formą takiej pomocy jest program wsparcia eksperckiego dla transformacji w formie np. ogólnodostępnej platformy gdzie regiony mogłyby sygnalizować zarówno władzom centralnym, jak i ekspertom problemy i wyzwania, z którymi się mierzą i na które należałoby wypracować rozwiązania. Platforma ta powinna działać zarówno w formie internetowej jak i forum spotkań na żywo.

Na poziomie lokalnym konieczne jest stworzenie lokalnych centrów sprawiedliwej transformacji, które podnosiłyby kompetencje interesariuszy, którzy będą korzystać ze środków z FST. Ich celem jest również wspólna dyskusja z mieszkańcami na temat procesu transformacji. Gminy, przedsiębiorcy, związki zawodowe, sektor nauki, czy organizacje społeczne muszą mieć w swoim regionie miejsce, gdzie będą mogły się zwrócić o pomoc w napisaniu projektów, przygotowaniu dokumentacji czy o poradę ekspercką. Takie wsparcie techniczne powinno odbywać się właśnie na poziomie lokalnym w centrach sprawiedliwej transformacji.

Dodatkowo gminom korzystającym ze wsparcia z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji, szczególnie tym mniejszym i mniej zamożnym, potrzebne są środki na wkład własny. Samorządy chcące zrealizować ambitne i transformacyjne projekty, borykają się z problemem znalezienia środków. Szczególnie trudną sytuację mają gminy z Wielkopolski Wschodniej i subregionu wałbrzyskiego, gdzie wysokość wkładu własnego do sięgnięcia po FST to 30 proc. Zorganizowanie lokalnych centrów sprawiedliwej transformacji i wsparcie najmniej zamożnych

gmin środkami na wkład własny mogłyby być sfinansowana z Funduszu Modernizacyjnego (FM), w którym są przewidziane działania na rzecz sprawiedliwej transformacji.

Regiony węglowe również wskazują problem ze zbyt krótkim czasem wydatkowania środków z FST. 57 proc. FST należy zacertyfikować do końca 2026 roku. W tym momencie kluczowe jest znalezienie sposobu na przedłużenie wydatkowania wsparcia z funduszu, tak aby samorzady i inni beneficjenci FST mieli możliwość przygotowania i wdrożenia dobrych, transformacyjnych projektów.

Gminy węglowe często wskazują też na niewystarczające zaplecze kadrowe w urzędach. Brakuje kadr, które podołałyby wyzwaniu napisania dobrych, transformacyjnych projektów. Bardzo często udzielana przez Komisję Europejską pomoc techniczna nie rozwiązuje problemu braku kadrowych w mniejszych gminach, ponieważ etaty finansowane z pomocy technicznej są umiejscowione w instytucji zarządzającej czy w instytucjach pośredniczących i mogą nie docierać do mniejszych gmin. Jednocześnie wskazujemy, że zgodnie z raportem Instytutu Badań Strukturalnych (na przykładzie województwa śląskiego¹), produkcja górnictwa jest silnie skupiona w niektórych obszarach województwa, co rodzi zagrożenie kumulacji negatywnych efektów transformacji w gminach o tkance gospodarczej zdominowanej przez górnictwo.

Aby zwiększyć konkurencyjność tych obszarów, potrzebne będzie wsparcie rządowe w zakresie lokowania strategicznych inwestycji, generujących stabilne i dobrze płatne miejsca pracy. To właśnie gminy górnicze będą najbardziej obciążone skutkami społeczno-ekonomicznymi, i to tam powinno trafić dedykowane wsparcie. Interesariuszom chcącym aplikować o środki z FST, samorządom, przedsiębiorcom, związkom zawodowym czy organizacjom społecznym potrzebna jest pomoc w napisaniu dobrych projektów czy przygotowaniu dokumentacji wymaganej w aplikowaniu o środki unijne. Bez pomocy osób odpowiednio wyposażonych w wiedzę i doświadczenie nie uda się napisać dobrych projektów, które uzyskają finansowanie, lub napisane zostaną takie, które nie przyczynią się do dywersyfikacji ekonomicznej i podniesienia jakości życia. W związku z powyższym należy zapewnić utworzenie odpowiedniej ilości doradców, którzy będą zapewniać wsparcie dla osób i instytucji aplikujących o FST. Na to mogą zostać przeznaczone środki z pomocy technicznej w ramach programu regionalnego Fundusze Europejskie na pomoc techniczną FST.

Potrzeba wsparcia instytucjonalnego dla sprawiedliwej transformacji stała się jeszcze bardziej nagląca w obliczu nakładających się na siebie kryzysów. Rosyjska inwazja na Ukrainę, kryzys energetyczny związany z paliwami kopalnymi oraz inflacja uwypukliły konieczność przeprowadzenia szybkiej transformacji energetycznej w kierunku odnawialnych źródeł energii i uniezależnienie się od paliw kopalnych. Dynamika oraz intensywność tych zdarzeń sprawiają, że regiony węglowe w procesie transformacji i ich mieszkańcy mogą stać się jeszcze bardziej narażeni na negatywne konsekwencje zjawisk o zasięgu międzynarodowym, których przebieg pozostaje poza jakąkolwiek kontrolą tychże regionów.

¹ [Województwo śląskie w punkcie zwrotnym transformacji - IBS - Instytut Badań Strukturalnych](#)

W związku z powyższym pilne i kluczowe jest uruchomienie wzmocnienia instytucjonalnego gmin górniczych. Powinna to być rządowa odpowiedź na lokalne zagrożenia płynące z kryzysu energetycznego. Liczymy, że strona rządowa wspólnie z regionami węglowymi oraz innymi interesariuszami ze środowisk naukowych i pozarządowych wypracują rozwiązania odpowiadające na potrzeby społeczności przechodzących bardzo trudny proces transformacji.

Z poważaniem,

Prezes Związku Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć

Joanna Furmaga

Samorządy i instytucje podpisujące się pod stanowiskiem:

Jan Chwiędacz, Burmistrz Miasta Imielin

Krzysztof Grzesica, Burmistrz Miasta Bierunia

Tomasz Kiliński, Burmistrz Miasta Nowa Ruda

Piotr Korytkowski, Prezydent Miasta Konina

Piotr Kuczera, Prezydent Miasta Rybnika

Jacek Latko, Burmistrz Libiąża

Jarosław Okoczek, Burmistrz Miasta Trzebinia

Marcin Połomski, Burmistrz Miasta Rydułtowy

Roman Szełemej, Prezydent Wałbrzycha

Mariusz Wołosz, Prezydent Bytomia

Mariusz Zaborowski, Burmistrz Miasta i Gminy Ślesin

Leszek Żogała, Wójt Gminy Gierałtowice

Patryk Białas, Prezes BoMiasto

Piotr Czerniejewski, Przewodniczący Stowarzyszenia Młodzi Lokalsi

Radosław Gawlik, Prezes Stowarzyszenia Ekologicznego EKO-UNIA

Agata Kuźmińska, Prezeska Fundacji Instytut Zielonej Przyszłości

Przemysław Piechocki, Prezes Stowarzyszenia Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych

Dr Mateusz Piotrowski, Prezes Stowarzyszenia Pacjent Europa

